

**ФОРМУВАННЯ САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ–ПЕДАГОГІВ В ПРОЦЕС ЇХНЬОЇ
ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У статті розглядаються актуальність формування санітарно-гігієнічної культури в майбутніх інженерів-педагогів у процесі їхньої підготовки, як один з головних елементів, що сприяє до усвідомлення проблеми збереження і зміцнення здоров'я молоді та мотивує дбайливо ставитись як до власного здоров'я так і здоров'я оточуючих. Розглянуто процес формування санітарно-гігієнічної культури, що повинен будуватися на вихованні у сімейному середовищі, в навчально-виховному процесі та професійному зростанні. Зосереджено увагу на узгодженій взаємодії сім'ї й навчально-виховного закладу, батьків і педагогів для гуманізації, цілісного підходу до виховання, урахування вікових та індивідуальних особливостей що мають позитивний вплив на особистість молоді. Складові санітарно-гігієнічної культури майбутнього інженера-педагога полягають у оздоровчому значенні рухової активності, фізичній культурі та загартовуванні, раціональному режимі дня, гігієні розумової роботи, громадській і особистій гігієні, гігієні харчування, запобіганні формуванню шкідливих звичок та формуванні здорового способу життя. Процес формування санітарно-гігієнічної культури у майбутніх інженерів-педагогів можливий завдяки застосуванню спецсемінару «Санітарно-гігієнічна культура», що сприятиме позитивній мотивації до збереження здоров'я.

Ключові слова: *інженер-педагог, здоров'я, здоров'язбереження, санітарно-гігієнічна культура.*

Наукові дослідження вказують на зниження стану здоров'я молоді, пов'язане з її низькою фізичною підготовкою, малорухливістю, збільшенням захворюваності, уживанням наркотичних засобів,

зловживанням алкогольними напоями та тютюнопалінням. Створення здорової нації необхідно розпочати з пошуку ефективних технологій, із розв'язання проблеми здоров'язбереження та зміцнення здоров'я населення країни. Здоров'язбережувальні технології, використовуючи педагогічні методи та освітній простір, повинні формувати у молоді бережливе ставлення до власного здоров'я. Вирішення цієї означеної проблеми можливе за рахунок формування санітарно-гігієнічної культури майбутніх інженерів-педагогів у процесі їхньої.

Збереження здоров'я молоді, формування у неї світогляду, спрямованого на оволодіння навичками здорового способу життя та безпечної поведінки, а також створення умов для гармонійного розвитку душі і тіла є актуальною проблемою. У сучасному суспільстві здоров'я розглядається як найважливіший критерій реалізації творчого потенціалу людини у професійній діяльності. Несприятлива демографічна ситуація, зростання смертності і скорочення тривалості життя населення України висувають у розряд національних пріоритетів заходи щодо зміцнення і охорони здоров'я людини, і перш за все молоді.

Збереження та зміцнення здоров'я молоді визначаються пріоритетними завданнями соціальної політики нашої держави, стратегічні цілі якої визначені Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та іншими нормативними документами.

Встановлено, що проблема здоров'язбереження багатогранна, що зумовило розгляд її науковцями у таких аспектах: обґрунтовано принципи, зміст, форми й методи здоров'язбережувальної педагогіки як галузі педагогічного знання (М. Безруких, В. Горашук, С. Гримблат, М. Лук'янченко, С. Омельченко, М. Смірнов, Л. Тихомирова та ін.);

вказано цілісний підхід до формування здоров'я людини (М. Амосов, Т. Бойченко, Е. Булич, О. Міхеєнко, І. Муравов та ін.), методологічні засади здоров'язбережувальної діяльності (Н. Башавець, Ю. Бойчук, П. Джуринський, О. Дубогай, Н. Завидівська, В. Омеляненко, В. Оржеховська та ін.); розроблено шляхи створення здоров'язбережувального освітнього середовища (О. Єжова, В. Пристинський); теоретичне підґрунтя для застосування здоров'язбережувальних технологій у навчальній та позанавчальній діяльності (О. Ващенко, Д. Воронін, С. Гаркуша, В. Єфімова, М. Носко, І. Поташнюк) та ін.

Мета статті – розкрити компоненти формування санітарно-гігієнічної культури у майбутніх інженерів-педагогів в процесі їхньої підготовки у вищих навчальних закладах.

У сучасному розвитку України відбуваються значні соціальні, економічні, політичні та екологічні зміни, а проблема збереження здоров'я та життя людини набуває ще більшої актуальності. Одним із найважливіших факторів розвитку успішної, перспективної держави є стан здоров'я населення. Державні та громадські організації з метою запобігання розповсюдженню хвороб проводять профілактичні та попереджувальні заходи серед населення у вигляді соціальних реклама, розповсюдження роз'яснювальної літератури, телепередач та радіопередач. Соціальними програмами, які працюють на рівні держави (зокрема, «Молодь України», «Формування здорового способу життя молоді України», «Репродуктивне та статеве здоров'я нації на період до 2021 року», «Здоров'я 2020: український вимір» та ін.) передбачено певний план дій, на здоров'язбереження молодого здорового стану населення, особливу увагу привертають молодого покоління.

Як вказує Н. Романова в праці «Теоретичні аспекти розробки стандарту формування здорового способу життя» (2014 р.), державним установам необхідно проводити моніторинг, оцінку, збір і фіксацію

діяльності державних програм з метою їх ефективної реалізації та застосування комплексу заходів зі збереження здоров'я населення. Така турбота держави про свого громадянина дуже вагома, але, проаналізувавши нормативні документи та соціальні програми, бачимо, що більшість із них дублюються за змістом і формами роботи та не завжди ефективні на практиці через відсутність скоординованих дій [3, с. 70]. Це підтверджується статистичними показниками поширеності хвороб та захворюваності серед населення України з тенденцією до їх зростання, а саме: поширеність хвороб серед усього населення країни у 2016 р. зростає (відносно 2014 р.) на 1,5%, захворюваність – на 2,5% [5, с. 516]. Стає зрозумілим, що стан здоров'я населення постійно погіршується, тому необхідно застосовувати ефективні заходи для попередження виникнення та поширення хвороб.

На нашу думку, навчально-виховні заклади, які забезпечують освітній процес, повинні відігравати головну роль при формуванні інтересу особистості до збереження власного здоров'я в реальних умовах важливо навчити здійснювати профілактику та попередження захворювань. Тому під час здобуття освіти майбутніми інженерами-педагогами необхідно зосередити їхню увагу саме на здоров'язбереженні з використанням ефективних педагогічних технологій, стратегій, адекватних індивідуальним особливостям, віку та соціальному статусу кожного учасника навчально-виховного процесу.

Здоров'язбережувальна система у сучасному освітньому середовищі, повинна охоплювати всі етапи навчально-виховного процесу з метою надання знань та формування умінь і навиків щодо збереження власного здоров'я. Велика відповідальність полягає саме на вищій педагогічній освіті, яка, у свою чергу, готує педагогів для праці в навчально-виховних закладах різних рівнів. Під час здобуття вищої освіти одним із важливих професійних компонентів повинно бути вивчення здоров'язбережувальних технологій, які потім педагог вмів би застосовувати на практиці. На це

вказує О. Гезун у праці «Здоров'язберігаючі освітні технології як важлива складова професійної компетентності сучасного педагога», що необхідно створювати здоров'язбережувальне середовища у вищих навчальних закладах для розвитку духовної та фізичної сфер життя студентів. Це дасть можливість виробити пріоритетну цінність позитивного ставлення як до власного здоров'я, так і до здоров'я тих хто оточує.

Розробка та впровадження комплексних медико-педагогічних заходів у процесі підготовки майбутнього інженера-педагога повинні базуватися саме на санітарно-гігієнічних засадах, що є одним із важливих елементів проведення профілактики захворювань. Адже гігієна це наука, що вивчає закономірності впливу на організм людини та суспільне здоров'я комплексу чинників довкілля з метою розробки гігієнічних норм, санітарних правил, запобіжних і оздоровчих заходів, а санітарія – сукупність практичних заходів, спрямованих на оздоровлення оточення людини, впровадження у життя вимог та норм, яких обґрунтовує гігієна. Науково обґрунтоване використання гігієни та санітарії необхідно забезпечити ефективною взаємодією анатомії, фізіології, гігієни, зокрема гігієни дітей та підлітків, гігієни розумової праці, гігієни праці, комунальної гігієни, гігієни житла, особистої гігієни, гігієну харчування, психогігієни, гігієни фізичної культури і спорту та ін.

Таку взаємодію розділів гігієни необхідно не тільки будувати на сучасних відкриттях, дослідженнях у галузі медицини, гігієни та санітарії, алей потрібно враховувати історичні надбання цих галузей. Розвиток гігієни та санітарії має певний відбиток на історії розвитку людства. Тому доцільно використовувати накопичувальний досвід щодо створення умов для збереження здоров'я і життя людини, особливо під час засвоєння культури гігієни та основ санітарії.

Саме поняття «культура» має велику кількість тлумачень; одне із них вказує на те, що культура – це сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого і збагаченого упродовж

історії, що передається від покоління до покоління [4, с. 1432]. Звідси санітарно-гігієнічна культура – це сукупність соціальних норм і цінностей, спрямованих на підвищення поінформованості майбутнього педагога в питаннях, пов'язаних з охороною здоров'я та профілактики захворювань, що сформувалися за рахунок плідної праці людини над розвитком матеріального, технічного і духовного світу з мотивацією ведення здорового способу життя як окремих людей, так і суспільства в цілому.

Формування в навчальному процесі вишів санітарно-гігієнічної культури студентів необхідно будувати на санітарно-гігієнічних поняттях, санітарно-гігієнічних знаннях у санітарно-гігієнічних умовах, аби формувалося санітарно-гігієнічна відповідальність кожного за власне здоров'я та здоров'я інших. Таку санітарно-гігієнічну відповідальність потрібно формувати і в майбутніх інженерів-педагогів під час їхньої підготовки, а вони у свою чергу, будуть забезпечувати формування санітарно-гігієнічної культури серед інших учасників навчально-виховного процесу – серед молоді. Засвоєні санітарно-гігієнічні знання дозволять майбутнім інженерам-педагогам орієнтуватися у: оздоровчому значенні рухової активності; фізичній культурі та загартовуванні; раціональному режимі дня; гігієні розумової роботи; громадській і особистій гігієні; гігієні харчування; запобіганні формуванню шкідливих звичок та формуванні здорового способу життя. Така підготовка сформує певну компетентність в галузі збереження здоров'я допоможе усвідомити необхідність і ведення здорового способу життя як однієї з найважливіших умов нормального функціонування організму; пізнати особливості, структуру і функції організму в умовах зміни факторів навколишнього середовища, змінити своє ставлення до здоров'я, відмовитися від шкідливих звичок, бавить нормувати шкідливу дію на організм умов праці, побуту, саморегулювати свої потреби відповідно до можливостей довкілля. У ході такої підготовки формується гуманне ставлення до людини, що сприятиме більш повному розвитку особистості; виконуватимуться

практичні дії, щодо поліпшення стану факторів навколишнього середовища, вироблятимуться вміння брати під свій контроль і регулювати всі основні процеси на різних рівнях [2, с. 23].

Навчання санітарно-гігієнічній культурі необхідно впроваджувати послідовно та неперервно. Саме неперервна освіта, на думку чеського педагога та мислителя Я. Коменського, супроводжується процесом освітнього зростання (загального і професійного) потенціалу особистості протягом життя. Він зазначав, що кожний вік підходить для навчання і воно має бути головною метою життя людини. Стає зрозумілим, що виховання санітарно-гігієнічної культури потрібно розпочинати з самого народження людини та продовжувати протягом подальшого життя, дотримуючись чотирьох основних етапів. Перший етап – отримання знань про санітарно-гігієнічну культуру – повинен розпочатися з самого народження дитини, тобто роль із формування здорового способу життя дитини виконують батьки, громадські організації та соціальні служби. На наступному етапі розвитку дитини відповідальність повинна покладатися на плідну співпрацю сім'ї, дошкільного закладу та загальної середньої школи. Особливий етап припадає саме на період здобуття професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти, що пов'язано з усвідомленням кожного індивіда небезпеки під час праці, що може негативно вплинути на стан його здоров'я. Останній – етап професійного зростання з підвищенням кваліфікації, переатестації, кар'єрного зростання та ін., що супроводжується дотриманням санітарно-гігієнічних норм. Результатом запровадження таких чотирьох етапів санітарно-гігієнічної культури дасть, крім отриманого багажу знань та трудового зростання, відповідний рівень санітарно-гігієнічних знань, умінь та навичок щодо збереження власного здоров'я та життя.

Одним із важливих елементів формування в людини санітарно-гігієнічної культури є пізнання проблем щодо збереження здоров'я, що мають свій історичний розвиток. Так, Український просвітитель-гуманіст

Г. Сковорода (1722–1794) вказував, що здоров'я залежить від духовно-морального вдосконалення людини. Закарпатський просвітник і педагог І. Ставровський (1822–1878) зауважував, що здоров'я людини багато в чому залежить від способу життя. Закарпатський письменник і педагог О. Духнович (1803–1865) убачав здоровий спосіб життя молодого покоління, як нерозривний взаємозв'язок фізичного, розумового і морального розвитку дитини у родинному колі. Педагог К. Ушинський (1824–1870) розкрив у своїх творах значення фізичного виховання для гармонійного розвитку, особистості, наголошував на необхідності поєднання фізичних вправ, природних чинників та гігієнічних факторів. Лікар і педагог П. Лесгафт (1837–1909) створив науково-обґрунтовану систему фізичного виховання, зміст якої був спрямований на збереження, підтримку і зміцнення здоров'я. Видатний педагог-гуманіст С. Русова (1856–1940) наголошувала, що педагог повинен у першу чергу володіти знаннями із психології та фізіології дитини, анатомії дитячого організму, надавати особливої уваги збереженню здоров'я, забезпеченню нормального фізичного розвитку дітей. Педагог Г. Ващенко (1878–1967) вважав, що підвищення рівня професійної придатності майбутніх спеціалістів відбудеться шляхом регулярних занять фізичною підготовкою. Педагог і письменник А. Макаренко (1888–1939) прагнув виховати духовно багатих молодих людей за допомогою поєднання трудового, розумового, фізичного та естетичного виховання. Педагог, публіцист, письменник В. Сухомлинський (1918–1970) своєю багаторічною педагогічною діяльністю розвинув низку здоров'язбережувальних ідей, реалізація яких сприяє збереженню й зміцненню здоров'я школярів. Принципи гуманізації, цілісного підходу до виховання, урахування вікових та індивідуальних особливостей мають позитивний вплив на особистість молоді завдяки узгодженій взаємодії сім'ї й навчально-виховного закладу, батьків і інженерів-педагогів [1, с. 23].

Висвітлені погляди щодо збереження здоров'я і життя людини

потрібно віднести до формувального етапу санітарно-гігієнічної культури і доповнити сучасними дослідженнями з медицини, освіти, психології та ін. Це дасть можливість конкретизувати основні напрямки розвитку санітарно-гігієнічної культури, повноцінного психологічного та фізичного розвитку, трудового, естетичного, духовно-морального та розумового виховання майбутнього інженера-педагога. Інженер-педагог маючи глибокі вивчення технологій збереження здоров'я повинен вміти будувати правильний спосіб життя, удосконалити взаємодію між батьками та навчально-виховним закладом та вивчити індивідуальні особливості кожного індивіда.

Рефлексивний рівень буде полягати у готовності майбутнього інженера-педагога до організації процесу формування санітарно-гігієнічної культури у молоді. Це створить умови для оволодіння молоддю знань та вмінь для виконання завдань з питань здоров'язбереження та підготовка для швидкого вирішення даних завдань. Створенні комфортні умови інженером-педагогом буде мотивувати молодь до зацікавленості у дотриманні здорового способу життя. Це дає змогу досягнути позитивного розвитку показників реалізації санітарно-гігієнічної культури.

Майбутній інженер-педагог, маючи високий рівень санітарно-гігієнічної культури, повинен вміти аналізувати та коригувати взаємовідносини між навчально-виховним закладом, учасниками навчально-виховного процесу, батьками, медичним працівником та соціальними службами для кращої адаптації молоді до навчально-виховного процесу, створення здоров'язбережувального середовища, упровадження санітарно-гігієнічної освіти та виховання.

Процес професійної підготовки педагога до застосування санітарно-гігієнічної культури у навчальній, виховній та профілактичній роботі із учасниками навчально-виховного процесу буде ефективнішим за умови формування готовності до пропаганди і реалізації ідей здорового способу життя, створення відповідної моделі, що ґрунтується на структурно-

системному підході, упровадження курсу «Санітарно-гігієнічна культура». Таким чинним, зростання актуальності санітарно-гігієнічної освіти диктує нові вимоги до удосконалення процесу підготовки майбутніх педагогів.

Висновки. Отже, поняття «санітарно-гігієнічна культура» є актуальним при формуванні здорового способу життя людини. Застосування спецсемінару «Санітарно-гігієнічна культура» у вищих педагогічних закладах освіти дасть можливість підготувати майбутнього інженера-педагога до створення здоров'язбережувальних умов в навчально-виховних закладах освіти. Санітарно-гігієнічна компетентність педагога полягатиме у цілеспрямованій роботі щодо застосовування здоров'язбережувальних технологій у процесі навчання, виховання, методичної і дослідницької роботи. Аналіз педагогом умов навчально-виховного процесу дасть можливість сформулювати педагогічні завдання з пошуку оптимальних способів їх вирішення в галузі здоров'язбереження.

Матеріали статі не вичерпують усього обсягу питань, тому в подальших дослідженнях будемо продовжувати вивчати впровадження санітарно-гігієнічної культури в процес підготовки майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю.

Список використаної літератури

1. Гаркуша С. В. Проблема здоров'язбереження в історії вітчизняної педагогічної науки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів, 2015. Вип. 132. С. 23-24

2. Марков П. Г. Психолого-педагогическое обоснование освоения учащимися санитарно-гигиенической культуры / П. Г. Марков, Н. Н. Чернова // *Интеграция образования (науч.-метод, журнал)*. - № 4. - Саранск: Тип. «Краен. Окт.», 2008. - С. 31-35.

3. Романова Н. Ф. Теоретичні аспекти розробки стандарту формування здорового способу життя. *Науковий часопис НПУ*

імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць. Київ, 2014. Вип. 19. С. 69–75.

4. Універсальний словник-енциклопедія / [гол. ред. ради академік НАНУ М. Попович]. – 4-те вид., виправл., доп. – К.: “Тека”. – 2006. – 1432 с.

5. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – Київ, 2017. – 516 с.